

Peter Pan ha mort

Lafer de Liverpool, el judici i condemna d'A i B, els "nens assassins", ha demostrat que la violència infantil no pot tenir una lectura plana, és un poliedre amb moltes cares, i totes ens són properes. No eren *meninos da rua* de Sao Paulo, lumpen total reclutat i eliminat per màfies organitzades, eren xiquets d'un barri de la rodalia d'una gran ciutat europea en plena crisi, però tenien una escola on anar i un vídeo on veure pel·lícules, moltes. Com ací. El seu cas, de fet, té poques diferències amb el que, pel juliol, protagonitzaren quatre xiquets del barri de l'Olivereta a València. Tenien menys de dotze anys, però eren quatre, i la seua víctima, un altre xiquet de set, no va poder fer res quan el grup el raptà i se l'endugué cap a un jardí on començà a punxar-lo amb agulles, pessigar-lo, colpejar-lo i riure-se'n. Un testimoni va evitar que l'agressió anara a més, però qualsevol final era possible.

Què impulsà els uns i els altres a fer una cosa així? Els psicòlegs, tot i la diversitat d'opinions que manifesten, tenen una base clara: no hi ha una sola resposta, les raons formen un trencaclosques molt complex. Michael Morland, el jutge del procés de Liverpool té una teoria pròpia: "els vídeos violents poden ser la raó d'aquest terrible crim". Es referia al fet que a casa d'un dels xiquets agressors havia aparegut una pel·lícula molt violenta, coneguda a l'estat espanyol com *El muñeco diabólico*, que contenia escenes semblants a les que protagonitzaren després els dos nens i la seua víctima. Encara no s'ha demostrat que ningú d'ells veiera la pel·lícula però la polèmica ja és imparabile. Violència, televisió i infància: un còctel que ha donat peu a milers de pàgines, que uns consideren explosiu i altres de potència sobrevalorada.

Entre els primers, l'Asociación de Telespectadores y Radioyentes, que pren partit de manera contundent: "Les imatges de violència i sexe marquen els xiquets de poca edat. Els fan insensibles a la brutalitat i els poden ocasionar transtorns de comportament en la seua edat adolescent o adulta". Per argumentar la conclusió un bon reguitzell de dades: en una setmana un telespectador amb accés als canals que emeten a l'estat espanyol veu 850 baralles, 670 assassinats, 27 escenes de tortura, 15 violacions i 13 intents d'estrugament, i un exemple colpidor, el del xiquet francès que va morir mentre intentava fer un bomba tal com havia vist fer al seu heroi Mc. Gyver, protagonista d'una sèrie americana que fa poc emetia TVE.

El cas del xiquet assassinat a Liverpool per dos menors ha sotragat l'opinió pública. Després de condemnar-los de manera contundent, la justícia britànica busca una explicació en la violència que emet la televisió. Els experts consultats per EL TEMPS demostren que la realitat és molt més complexa i que les explicacions simplistes volen amagar el complex de culpa d'una societat capaç de produir fets com aquests. Una societat, per exemple, com la nostra.

El boc emissari. Lorenzo Vilches es mostra més prudent. Professor de la facultat de Ciències de la Informació en la Universitat Autònoma de Barcelona i autor del llibre *El bien y el mal. Los efectos de la violencia en la televisión*, ha detectat en les seues investigacions coincidències molt significatives: "Cada vegada que hi ha un incident com aquest, els mitjans de comunicació busquen culpables i, com si això no s'haguera estudiat mai, tornen a plantejar-se la possible influència negativa de la televisió. El procés ja és conegut. Primer es busquen uns culpables immediats, en aquest cas els xiquets, amb tots els detalls que es puguen aconseguir, i després es va més enllà i es busca un culpable últim que, en certa mesura, els salve, i és en aquesta fase on apareix la televisió".

Vilches ha estudiat com, en moments de gran crispació social, la televisió és acusada de provocar aquest desequilibri de l'ordre "normal". És per això que durant la dècada dels seixanta, amb la guerra del Vietnam i la violència al carrer com a teló de fons, el Senat dels EUA i diverses entitats privades destinaren ingents quantitats de diners a investigar la possible relació causal entre la televisió i els comportaments violents. "La televisió —conclou Vilches— és sempre un culpable fàcil. Una manera de no buscar altres causes més incòmodes com el sistema educatiu o això tan complex que és la mateixa societat. És un lloc ideal per descarregar complexos de culpabilitat". Com si volgueren donar-li la raó, el responsable de *Codigo Uno*, un dels *reality shows* que presenta la televisió espanyola, prepararen per a la seua edició del dilluns 29 un debat sobre la responsabilitat dels mitjans. La conclusió: eren culpables i calia, per tant, limitar l'exhibició de violència. Acabades i fixades les bones intencions, el programa continua endavant amb nous temes: una elefanta que havia esclafat el cap d'un xiquet, una mare que havia matat els seus quatre fills i un ancià que havia aparegut mort amb el cap seccionat sobre el lavabo...

Manolo Puig té arguments tangibles per a basar la seua opinió. Fa 25 anys, "tota la vida", que tracta amb menors "problemàtics" i ara dirigeix el centre especial que la Generalitat valenciana té a la localitat de Burjassot (l'Horta): "Això és una UVI dels Serveis Socials, acollim els xiquets que ja no tenen més solució que quedar-se internats durant un temps. Quan arriben, tot i que ja han tingut algun contacte amb la policia, els hem d'es-

corcollar per evitar que entren alguna arma. N'hem trobat moltes –sobre la taula una bossa amb tornavisos, navalles d'Albacete, automàtiques i pistoles simulades– però ja fa temps que, a més de les clàssiques, els interceptem també aquestes –i ara assenyala unes navalles amb el mànec dividit en dues peces que amaguen la fulla–. S'hi poden fer jocs de mans amb elles però has de saber-los fer molt bé perquè si no et talles. Saps d'on han eixit? Són les que utilitzen els cavallers *ninja* de les pel·lícules”. A més d'aquestes navalles, al centre s'han intentat introduir *lunxakos* (dos pals units per una cadena) i estrelles *shuriken* (discos llancívols de metall punxegut). No hi ha dubte, els xiquets que les porten han triat aquestes armes per imitació d'unes pel·lícules o unes sèries de dibuixos animats com la popular *Bola de Drac* que els encisen, sense plantejar-se si realment són útils per agredir o intimidar.

L'efecte espill. El centre de Burjassot ha acollit des dels agressors de l'Olivereta fins al tristament famós violador del Gulliver (nom que rep una part del jardí del Túria a la ciutat de València) passant per xiquets que han matat en una discussió per un cigarret a la porta d'una discoteca. Són molts casos, i cadascun amb una història particular darrere, els que permeten al director del centre fer acusacions dures i directes: “El judici de Liverpool s'ha de veure amb perspectiva i s'ha d'interpretar com un judici global a la societat i a molts dels seus pilars fonamentals: l'escola, la família i la seua responsabilitat, i els mitjans de comunicació. Però quan parle dels mitjans m'interessa també, i sobretot, el després. La víctima de Liverpool és morta i no podem fer res per ella, però pels dos xiquets declarats culpables, després de la batussa proporcionada pels mitjans anglesos, encara que continuen vius, és també improbable que es pugui fer alguna cosa. La televisió sobretot ha fet tanta publicitat del tema que la reacció més immediata i probable és la imitació, n'estic segur.” El dia anterior a l'entrevista que va mantenir amb EL TEMPS, Manolo es va veure forçat a realitzar una excursió d'urgència al barri barcelonès de la Mina. Havia de tornar dos menors que la policia havia detingut a València, després de ser sorpresos sense bitllet en el tren que venia de la ciutat olímpica. Anaven al sud amb una intenció clara: connectar amb la “ruta del *bakalao*”, l'oportunitat de disbau-

xa, drogues i sexe que els diaris estatals han inventat i airejat a tots els punts cardinals. “No són els primers –afegeix Manolo–. Han vingut de Madrid, de Conca, d'Andalusia. No sé què esperaven trobar-hi, però, de segur, a la seua tornada seran els herois de la banda”.

Herois coste el que coste. Vicent Llopis, psicòleg del centre de Burjassot, destaca aquest aspecte: “És difícil demostrar que la violència als mitjans de comunicació afecte el comportament dels xiquets. Sí que és cert que tendeixen a imitar els seus herois, i, si no tenen una figura paterna o educativa que ho compense, poden arribar a creure-s'ho tot, però aquesta violència no és nova, els contes tradicionals són plens de monstres que es mengen xiquets i de morts sagnants. És molt simplista reduir un fenomen tan complex a una sola raó. Amb tot, sí que és nefast el tractament morbós que en fan molts mitjans. El xiquet vol eixir en la televisió: això és l'èxit. No arriba a discernir quan és per a bé o per a mal”. Les proves confirmen aquesta afirmació. Quan algú dels interns del centre on treballa Vicent Llopis decideix no tornar d'un permís de cap de setmana i és reintegrat per la policia, entre la seua roba es troba, gairebé sempre, un retall de premsa amb la seua gesta. Teresa Gisbert, fiscal de menors, aporta una dada concreta: “El mateix dia que es decidia l'internament de Mauricio Anglés (el germà del tristament cèlebre Antonio Anglés) per haver punxat amb una navalla un altre menor, Tele 5 l'entrevistava. La seua interpretació és que va pel bon camí, ja que la televisió el tria com a protagonista. Els menors que cometen algun delictes i després ixen en els mitjans de comu-

Petit bastards, monstres... La premsa britànica, amb el vist-i-plau de la llei, no ha estalviat cap qualificatiu per als xiquets de Liverpool, que ja n'han quedat marcats per sempre.

Les sèries japoneses de dibuixos animats, com 'Bola de Drac', poden influir molt. Els xiquets tendeixen a imitar la seua manera de barallar-se.

nicació queden molt marcats. Si no pertanyen a ambients degradats pateixen un estigma i si es troben en grups marginats es creen una aurèola de perillositat i respecte que els agrada i els impedeix modificar la conducta. Per això s'ha de conservar l'anonimat i la decisió d'alçar-lo en el judici de Liverpool ha estat una barbaritat”.

Les lleis espanyoles consideren menors els xiquets amb menys de setze anys i fins als dotze, si cometen algun delictes, el cas no passa a disposició judicial, sinó que queda en mans dels serveis socials corresponents. Prohibeixen, a més, que es facen públiques dades sobre menors i obliguen els responsables, pares o tutors, a demanar

una autorització del fiscal que duga el cas per a poder fer circular fotografies o concedir entrevistes; però, en ocasions, la llei arriba tard. Les fotografies del duc de Fera amb una xiqueta de cinc anys nua són l'exemple més flagrant. Per diners, moltes famílies presten els seus xiquets al carnaval morbós. Exclusives milionàries –la mare del xiquet assassinat a Liverpool ja prepara la venda del seu diari d'aquests dies– i pressions dels mitjans de comunicació de masses converteixen la família en un enemic més del menor que delinqueix. “Ens hem trobat amb nòvios o nòvies que acompanyaven les germanes o els germans dels interns en les visites i que després resultaven ser periodistes sense escrúpols, orgullosos de la seua exclusiva aconseguida a colp de talonari”, constata Manolo Puig.

El factor familiar. El comportament dels parents és, segons tots els experts, un factor determinant en el possible desenvolupament de conductes violentes per part de xiquets. Per Teresa Gisbert, aquest és el punt clau: “Hem tractat amb xiquets de quinze anys que no estaven ni inscrits al registre civil i per tant no existien legalment i amb d'altres que no havien anat mai a escola. Què fa la família? Això passa avui, el 1993. A més, en gairebé tots els casos, els xiquets que cometen agressions n'han rebudes moltes”. Xiquets que llancen la droga per la finestra quan la policia intenta detenir els seus pares o que s'autoinculpen, “es mengen el marró”, d'assassinats o atracaments que no han comès per salvar de la presó els seus germans. “Els convencen –indica Manolo Puig– amb l'excusa que els menors no van a la presó i que el més greu que els pot passar és que els internen dos anys ací. Jo he sentit converses de familiars en aquest sentit: “tranquil, ací estàs bé, no digues la veritat perquè el teu germà (o ton pare, etc.) aniria a pre-

só". Per això intentem que els quede clar que cadascú s'ha de responsabilitzar dels seus actes, exclusivament."

Els ambients econòmicament degradats, les famílies de delinqüents que integren ràpidament els seus fills en treballs de risc, l'addicció infantil a les drogues són explicacions clares per a la violència protagonitzada per nens, però, una vegada més, les estadístiques i la realitat ho compliquen tot.

Nens de casa bona. Segons un treball realitzat per la brigada de menors de la policia espanyola a Barcelona, el 70% dels nens que protagonitzaren delictes a la ciutat l'any passat (i també dels que n'eren víctimes agredides) vivia en el si de famílies sense problemes econòmics. A més, cada volta hi havia més xiques entre els menors delinqüents. Manolo Puig ho confirma: "Cap dels menors que han entrat en el centre com a responsables directes d'una mort pertany a una família "marginal". Es troben en el que podríem anomenar "entorn social normal". Què passa aleshores? Si tot és normal, com pot sorgir d'un nen un acte tan violent i inexplicable?"

Teresa Gisbert matisa: "L'estabilitat econòmica no equival a estabilitat emocional. Els xiquets reproduïxen moltes vegades el comportament que veuen en els seus pares i dels malttractaments en la parella i l'addicció a l'alcohol o a algun altre tipus de droga no s'escapa cap classe social". Potser així té més sentit l'acusació directa a la televisió; en paraules extretes d'un informe de l'Asociación de Telespectadores y Radioyentes: "Molts psicopedagogs estan d'acord a l'hora d'afirmar que la quantitat de temps que un xiquet dedica a la pantalla de televisió està íntimament relacionada amb l'ambient afectiu que l'envolta: dosis elevades de televisió són una manera d'abandó familiar, de despreocupació dels pares cap als seus fills". La influència de la televisió, doncs, apareix així com un símptoma d'altres problemes, més que com una causa de la violència infantil. Malgrat que hi ha una legislació vigent sobre les obligacions dels pares, és útil només en casos flagrants de malttractaments o abandons dels menors. Poc es pot fer amb la llei en la mà per recordar els pares el seu deure de crear un ambient favorable per al desenvolupament del nen, la qual cosa inclouria, per exemple, vigilar l'educació i limitar el nombre d'hores que els menors passen davant del televisor.

Però la família no és l'únic estament que la violència infantil posa en evidència. Els xiquets de Liverpool feia dies que no apareixien per l'escola. Només algun columnista despistat s'ha preguntat als diaris anglesos què hi feien els responsables, mestres i direcció. La resposta encara no es coneix. Entre

nosaltres, la situació no és gaire diferent. Manolo Puig posa el dit a la nafra: "Què passa amb els xiquets desescolaritzats? Com actuen els serveis socials? I, a més, si l'educació és obligatòria fins al primer nivell, l'EGB, per què encara hi ha informes d'associacions de pares recomanant que l'expulsió d'un determinat xiquet problemàtic? Amb quina autoritat es fan aquests informes i quines repercussions tenen?" Mitjans de comunicació, però també família i sistema educatiu, i encara més. Teresa Gisbert llança una altra pregun-

Acció i violència constants, destruir el contrari per triomfar. Les temàtiques dels dibuixos animats són un cant garibé constant a l'agressivitat.

ta: "Tots coneixem locals recreatius plens de nens en horari escolar i bars que venen alcohol a menors, però qui ho denuncia? Una societat que accepta això, no pot menys que albergar successos com el de Liverpool".

Les causes es poden ampliar i concretar en alguns casos puntuals on els xiquets actuen víctimes d'una psicopatia o quan dilueixen la seua responsabilitat en un grup que resulta més fort que la seua personalitat encara en formació. A més, com recorda el psicòleg Vicent Llopis: "no tota conducta humana és predictable"; però l'actitud d'A i B, els "monstres" de Liverpool, té més consonància amb la societat que la produeix del que les autoritats britàniques han volgut considerar. John Barry advertia al final de la seua novel·la *Peter Pan* que el país d'Iràs i no tornarà continuaria existint, i garantint així la fantasia i la felicitat, mentre els xiquets foren com sempre han estat: alegres, innocents i cruels. Els fets demostren que l'equilibri entre els tres ingredients en la nostra societat resulta a vegades difícil i que en el moment menys esperat la crueltat pot esborrar els altres dos.

Jordi Sebastià